

جۇمە نامىزى

شېرىپجان دامۇللا ھاجى، مۇھتەرەم ھاجى

بسمللاھىر رەھمانىر رەھىم

"جۇمە"دېگەن بۇ سۆز ئەرەب تىلىدىن ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان ھەر خىل مىللەتلەرنىڭ تىلىغا كىرىپ، بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدىكى كەڭ كۆلەملىك ئالاھىدە بىر دىنىي يىغىلىش بولىدىغان كۈنگە ياكى شۇ كۈندىكى زور دەرىجىدە توپلىشىپ ئادا قىلىدىغان بىر دىنىي پائالىيەتكە قارىتىلغان.

"جۇمە"دېگەن سۆز ئەرەب تىلىدا "الجمعة"(جۇمئە) دەپ ئېيتىلىدۇ. بۇنىڭ لۇغەت مەنىسىمۇ "توپلاشماق، يىغىلماق، جەم بولماق"دېگەن ئۇقۇملارنى بىلدۈرىدۇ. شۇڭا، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەر ھەپتىنىڭ پەيشەنبە كۈنىنىڭ كەينىدىكى، شەنبە كۈنىنىڭ ئالدىدىكى مەخسۇس بىر كۈنىنىڭ پېشىن ۋاقتىدا ئالاھىدە ئوقۇغان ئىككى رەكئەت نامىزى "جۇمە نامىزى" دەپ ئاتالغان.

تارىخىي ماتېرىياللارغا قارىغاندا، جۇمە كۈنى جاھىلىيەت دەۋرىدە "ئەرۇبە كۈنى" دەپ ئاتىلىدىكەن، بۇنىڭ مەنىسى "ئۇلۇغ كۈن" ياكى "رەھمەت كۈنى" دېگەن بولىدۇ. ئىسلام دىنى كەڭ دائىرىدە تارقىلىپ مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھرىگە يېتىپ بارغان دەسلەپكى مەزگىللەردە، مەدىنىدىكى مۇسۇلمانلار يەھۇدىي ۋە ناسارالارنىڭمۇ ھەر يەتتە كۈن ئىچىدە ئالاھىدە يىغىلىش ئۆتكۈزىدىغان كۈنلىرىنىڭ بارلىقىنى بايقىغان، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىرلىكتە مەسلىھەتلىشىپ:"يەھۇدىيلارنىڭ ھەر يەتتە كۈن ئىچىدە بىر جايغا توپلىشىدىغان بىر كۈنى بار، ئۇ بولسىمۇ شەنبە كۈنى. ناسارالارنىڭمۇ ھەر يەتتە كۈن ئىچىدە بىر جايغا توپلىشىدىغان بىر كۈنى بار، ئۇ بولسىمۇ يەكشەنبە كۈنى. بىزمۇ بىر كۈننى ئالاھىدە توپلىشىدىغان كۈن قىلىپ بېكىتىپ، ئۇ كۈندە ئاللاھ تائالانى زىكرى قىلايلى، شۈكۈر ئىبادەتلەر بىلەن شۇغۇللىنايلى" دېيىشكەن. ئاندىن كەئبە ئىبنى لۇئى تۇرۇپ، "ئەرۇبە كۈنى"نى جۇمە كۈنىگە ئۆزگەرتىشنى تەكلىپ بەرگەن، شۇنىڭ بىلەن تارىختا ئەڭ بۇرۇن "ئەرۇبە كۈنى"نى جۇمە كۈنى دەپ ئاتىغان كىشى كەئبە ئىبنى لۇئى بولۇپ قالغان.

بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىدا، بۇ كۈندە كۆپ ياخشىلىقلار توپلانغانلىقى (جەمئەتلىكى) ئۈچۈن جۇمە كۈنى دەپ ئاتالغان. يەنە بەزىلەرنىڭ قارىشىدا، بۇ كۈندە ئادەم ئاتىمىز بىلەن ھەۋۋا ئانىمىز زېمىنغا چۈشۈرۈلۈپ ئۇزاق مۇددەت بىرى بىلەن ئۇچرىشالمايى، ئاخىر مۇشۇ جۇمە كۈندە بىر يەردە جەم بولغان، شۇڭا بۇ كۈن جۇمە كۈنى دەپ ئاتالغان.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

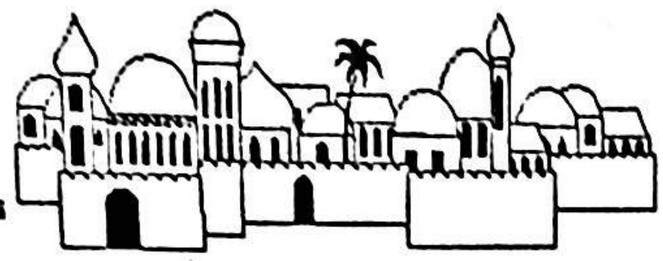

1.جۈمە كۈنىنىڭ پەزىلىتى

ئىسلام دىنىدا جۈمە كۈنى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەپتىلىك كىچىك بايرىمى بولۇپ، بۇ كۈندە بارلىق مۇسۇلمانلار ئاممىسى پاكىز يۇيۇنۇپ، پاكىز كىيىنىپ، خۇشال ـ خۇراملىق مۇھىتى ئىچىدە پەرۋەردىگارىمىز ئاللاھ تائالا تاپشۇرغان ئۇلۇغ ۋەزىپىنى ئادا قىلىۋاتقان زور پائالىيەت ئۈستىدە ئۈچرىشىدۇ، ئۆزئارا تونۇشىدۇ، بىر ـ بىرى بىلەن بولغان قېرىنداشلىق مۇناسىۋەتلىرىنى كۈچەيتىدۇ ھەمدە ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ ھەپتىلىك ئالاھىدە تەييارلىق بىلەن قىلغان مول مەزمۇنلۇق، ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈلۈپ قىلىنغان تەسىرلىك تەلىم ـ تەربىيىلىرىنى، تەشۋىقاتلىرىنى ئاڭلاپ، ئىسلام دىنىنىڭ ئەھكاملىرىنى، پرىنسىپلىرىنى چۈشىنىدۇ ۋە ئۆزلىرىدە ئىسمى جىسمىغا لايىق ھەقىقىي تەقۋادارلىق خىسلىتىنى يېتىلدۈرۈشكە تىرىشىدۇ.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جۈمە كۈنىنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: "ئەڭ ياخشى كۈن جۈمە كۈنى بولۇپ، بۇ كۈندە ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغان، بۇ كۈندە ئۇ جەننەتتىن چىقىرىلغان، قىيامەت كۈنى پەقەت مۇشۇ كۈندە بولىدۇ". پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇ كۈننىڭ ئەھمىيىتى، ئالاھىدىلىكى، باشقا كۈنلەرگە نىسبەتەن ئەۋزەللىك تەرەپلىرىنى بايان قىلىپ، "بۇ كۈندە ئاللاھ 600مىڭ كىشىنى ئازابتىن قۇتقۇزىدۇ، بۇ كۈندە ۋاپات بولغان كىشى شېھىت بولىدۇ، قەبرە ئازابىدىن ساقلىنىدۇ"دېگەن مەزمۇندىكى ھەدىسلەرى بار.

2.جۈمەگە تەييارلىنىش

ھەر ھەپتىنىڭ پەيشەنبە كۈنى كەچقۇرۇن مۇسۇلمانلارنىڭ ئەتىسىدىكى كەڭ كۆلەملىك ئۇلۇغ يىغىلىشىغا قاتنىشىش ۋە بۇ كۈندە ئورۇنداش پەرز بولغان جۈمە نامىزىنى تەلەپكە لايىق ئادا قىلىش ئۈچۈن ئەتراپلىق تەييارلىق قىلىش ئىنتايىن مۇھىم. شۇڭا جۈمە نامىزى گەدىنىگە چۈشكەن ھەربىر مۇسۇلمان كىشىنىڭ بۇ ئۇلۇغ كۈنىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئىشلارنى ئورۇندىشى مۇستەھەب دەپ قارىلىدۇ:

1)پەيشەنبە كۈنى جۈمە كۈنىدە كىيىدىغان كىيىم ـ كېچەكلەرنى يۇيۇپ، تازىلاپ، دەزمال سېلىپ تەييارلاپ قويۇشى، كىيىم ـ كېچەكلەرگە چاچىدىغان خۇشبۇي، ئەتىرە قاتارلىقلارنى ھازىرلاپ قويۇشى لازىم.

2)جۈمە كۈنى سەھەردە غۇسۇل تاھارەت ئېلىشى، ئۆزىنى پاكلىشى كېرەك. پەيغەمبىرىمىز بۇ ھەقتە يولىورۇق بېرىپ: "ئەي مۇسۇلمانلار جامائەسى، ئاللاھ تائالا سىلەرگە بۇ كۈنىنى بايرام قىلىپ بەردى، شۇڭا سىلەر يۇيۇنۇڭلار ۋە

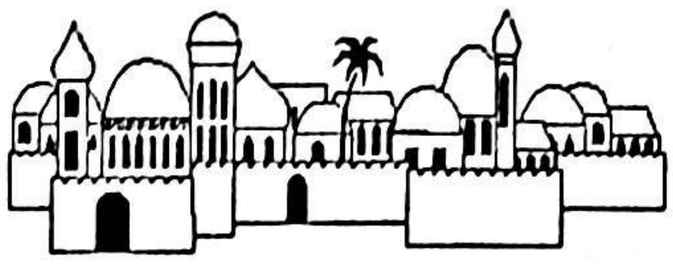

چىشلىرىڭلارنى مىسۋاك بىلەن پاكلاڭلار" دېگەن.

3)جۈمە كۈنى ياخشى كىينىنىشى، ياسىنىشى، چىشلىرىنى پاكىز يۇيۇشى، ساقال-بۇرۇتلىرىنى ياسىشى، تىرناقلىرىنى ئېلىشى، كىيىم-كېچەكلىرىگە ئەتىر، خۇشبۇي نەرسىلەرنى چېچىشى كېرەك.

4)جۈمە ئوقۇلىدىغان جامە مەسچىتىگە ناھايىتى تەمكىنلىك، كەمتەرلىك بىلەن ئۇلۇغ ئاللاھ تائالانى ئەسلەپ، ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئىزدەپ، ئالدىراپ بالدۇر مېڭىشى كېرەك. بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا بالدۇر بېرىشنىڭ ئەھمىيىتىنى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: "جۈمە كۈنى كېلىدىغان بولسا، پەرىشتىلەر قوللىرىدا كۈمۈشتىن بولغان خاتىرىلەرنى، ئالتۇندىن ياسالغان قەلەملەرنى تۇتۇشۇپ، مەسچىتلەرنىڭ ئىشىكلىرى ئالدىدا بىرىنچىلەپ كەلگەنلەرنى ئۆز تەرتىپى بويىچە بىر-بىرلەپ تىزىملايدۇ".

5)جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان جامە مەسچىتىگە كىرگەندە قىستىلىشماي كىرىش، مەسچىت ئىچىدە ئولتۇرغان كىشىلەرنىڭ ئالدىدىن كېسىپ ئۆتمەسلىك ھەمدە ئۇلارنىڭ باش-بويۇنلىرىنى ئاتلاپ ماڭماسلىق كېرەك. ئەگەر ئالدىنقى سەپتە بوش ئورۇن بولۇپ، بالدۇر كىرگەن كىشىلەر ئورۇننى بوش قويغان بولسا، شۇ بوش ئورۇنغا ئۆتۈپ ئولتۇرۇۋالسا بولىدۇ.

6)ئىمام جۈمە نامىزىنىڭ خۇتبىسىنى ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققاندا، نامازخانلار نامراز ئوقۇۋاتقان بولسا نامىزىنى ئاياغلاشتۇرۇشى، مۇئەززىنىڭ ئېيتقان ئەزىنىغا تەڭ جاۋاب قايتۇرۇشى، ئىمام خۇتبە سۆزلەشنى باشلىغاندا، ئۇنى دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ ئاڭلىشى كېرەك.

3.جۈمە نامىزى

جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىش شەرتى توشقان ھەربىر مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن جۈمە نامىزى پەرز بولۇپ، بۇ «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىس شەرىپلاردىكى ئايەت، ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان ھەمدە بارلىق ئۆلىمالار بىرلىككە كېلىپ ئىجمائ قىلغان ھۆكۈمدۇر.

جۈمە نامىزى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل پەرز نامراز بولۇپ، ئۇ بەزى كىشىلەرنىڭ ئېيتقىنىدەك پېشىن نامىزىنىڭ ئورنىغا چۈشكەن نامراز ئەمەس، چۈنكى، جۈمە نامىزى گەدىنىگە پەرز بولمىغان بىر كىشى پېشىن نامىزىنى ئادا قىلىش نىيىتىنى قىلىپ جۈمە نامىزىغا كىرسە ئۇنىڭ نامىزى دۇرۇس بولمايدۇ، بۇنىڭدىن جۈمە نامىزى بىلەن پېشىن نامىزىنىڭ ئايرىم-ئايرىم نامراز ئىكەنلىكىنى، جۈمە نامىزى ئۆز ۋاقتىدا تەلەپلەرگە لايىق، مۇۋاپىق ھالدا ئادا قىلىنغاندا پېشىنىنىڭ پەرزلىكى ساقىت بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىۋالىمىز. بەزىلەر: جۈمە نامىزى پېشىن نامىزىنىڭ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

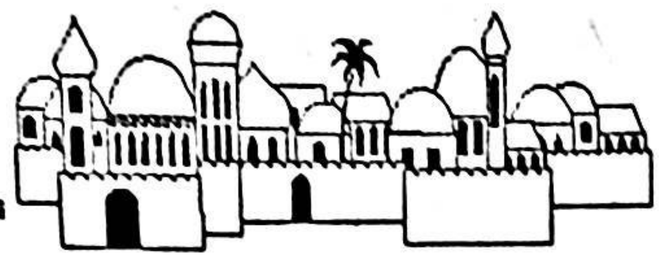

ئورنىغا چۈشكەن نامـاز بولـۇپ، ئىمـام سۆزلىگـەن ئىككـى خۇتبـە پىشـىنىڭ ئىككـى رەكئىتىنىڭ ئورنـىنى ئالسـا، ئىككـى رەكئـەت جۈمـە نـامىزى قالغـان ئىككـى رەكئـەتنىڭ ئورنىغا چۈشسە تۆت رەكئەت پېشىن نامىزىنىڭ ئورنىنى دەسسەيدۇ دەپ قارايدۇ. بۇ خىل كۆز قاراش ئەمەلىيەتكە تازا ئۇيغۇن ئەمەس ھەمدە بۇ خىل كۆزقاراشنى كۆپىنچە ئۆلىمالار رەت قىلىدۇ. چۈنكى بۇ توغرىدا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: "جۈمە نامىزى قىسقارتىلغان نامـاز بولماسـتىن، بەلكى ئۇ تولۇق پۈتۈن نامـاز". بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد ۋە باشقىلار رىۋايەت قىلغان ھەمدە ئىمام نەۋەۋى «مەجمۇئ» دېگەن كىتابىدا ھەسەن(ياخشى) ھەدىس دەپ بېكىتكەن.

جۈمە نامىزىنىڭ پەرز قىلىنغان ۋاقتى توغرىسىدا ئىككى خىل رىۋايەت بولۇپ، بۇ رىۋايەتلەرنىڭ بىرسىدە جۈمە نامىزى ھىجرىيىنىڭ 1 - يىلى مەدىنىدە پەرز قىلىنغان دېيىلگەن. يەنە بىر رىۋايەتتە جۈمە نامىزى پەيغەمبىرىمىز مەككىدىكى چېغىدىلا پەرز قىلىنغان بولۇپ، مۇسۇلمانلار مەككىدىكى قۇرەيش ئەھلىنىڭ ھەر خىل قىيىن - قىستاق، توسقۇنلۇقلىرى تۈپەيلىدىن، جۈمە نامىزىنى ئوقۇيالمای كەلگەن دېيىلگەن. بۇ كېيىنكى رىۋايەتنىڭ مەلۇم دەرىجىدە ئاساسى بولۇپ، بۇنى دارۇقۇتنىنىڭ ئىبنى ئەببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىسى قۇۋۋەتلەيدۇ. رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن:

"پەيغەمبىرىمىز ھىجرەت قىلىشتىن ئىلگىرى ئۈنىڭغا جۈمە نامىزى ئوقۇش بەلگىلەنگەن، لېكىن پەيغەمبىرىمىز مەككىدە (ھەرخىل توسقۇنلۇقلار تۈپەيلىدىن) جۈمە نامىزى ئوقۇيالمىغان، شۇڭا پەيغەمبىرىمىز مۇسئەب ئىبنى ئۈمەيرغا مەكتۇپ يازغان. خېتىدە: 'مەقسەتكە كەلسەم، سەن يەھۇدىيلارنىڭ شەنبە كۈنىلىك زەبۇر تىلاۋەت قىلىدىغان كۈنىگە قارا، سىلەر خوتۇن، بالا-چاقىلىرىڭلارنى يىغىپ، جۈمە كۈنى كۈن قايرىلغاندا، ئىككى رەكئەت نامـاز ئوقۇپ ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىڭلار'" دېگەن.

مۇسئەب ئىبنى ئۈمەير مەدىنىگە ئەكىلىپ ئاۋۋال ھىجرەت قىلغان كىشىلەردىن بولۇپ، ئۇ مەدىنىدە ئىمامەتچىلىك قىلغاچ مەدىنىدىكى مۇسۇلمانلارغا قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىتەتتى، ئىسلام دىنىنى چۈشەندۈرەتتى، شۇڭا ئۇ مۇقىرى(قىرائەت تەلىماتچىسى) دەپ ئاتىلاتتى. شۇ ۋاقىتدا ئەسئەد ئىبنى زۇرارە كىشىلەرنى يىغىپ بەرسە، مۇسئەب ئۆلارنى باشلاپ نامـاز ئوقۇيتتى، شۇڭا "مۇسئەب ئىبنى ئۈمەير پەيغەمبىرىمىز مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن بۇرۇن 12 كىشى بىلەن جۈمە نامىزى ئوقۇغان" دەپ رىۋايەت قىلىنغان. يەنە بىر رىۋايەتتە، ئەڭ ئاۋۋال جۈمە نامىزى ئوقۇغان ئەسئەد ئىبنى زۇرارە بولۇپ، ئۇ 40 كىشى بىلەن مەدىنىنىڭ بىر تەرىپىدىكى ئويمان بىر جايدا جۈمە نامىزى ئوقۇغان، دېيىلگەن. بۇ رىۋايەتلەردە بايان قىلىنغان نامازلارنى بەزىلەر نەفلى نامازلار ئىدى دەپ قارىغان. جۈمە نامىزىنى مەيلى

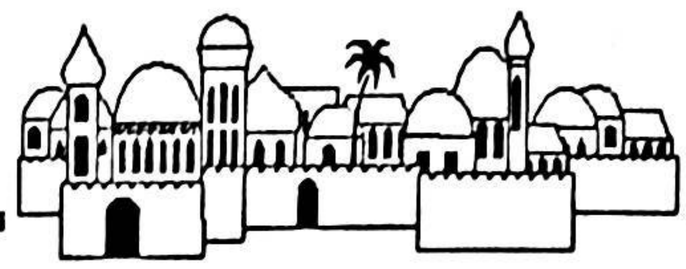

كىملا باشلاپ ئوقۇغان بولسۇن، مەيلى بۇ نامازلار جۈمە نامزى بولسۇن ياكى نەفلى ناماز بولسۇن، بۇ رىۋايەتلەر بىزگە شۇ ۋاقتىدا جۈمە نامزىنىڭ باشلانغانلىقىنى ياكى جۈمە نامزىنىڭ باشلىنىشىغا ئاساس سېلىنغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

پەيغەمبىرىمىز مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ دۈشەنبە كۈنى يېتىپ بارغان. شۇ كۈنى، سەيشەنبە كۈنى ۋە چارشەنبە كۈنى ئەمرى ئىبنى ئەۋف قەبىلىسىنىڭ قۇبا دېگەن جايىدا تۇرۇپ، پەيشەنبە كۈنى قۇبا مەسچىتىنى سالغان. ئەتىسى جۈمە كۈنىدە ئۇ يەردىن يولغا چىقىپ سالىم ئىبنى ئەۋف مەھەللىسىگە كەلگەندە جۈمە نامزىنىڭ ۋاقتى توشۇپ قالغان، پەيغەمبىرىمىز شۇ يەردە دەسلەپكى جۈمە نامزىنى ئوقۇغان. بۇ ھىجرىينىڭ 1 - يىلى رەبىئەل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ 16 - كۈنى — مۇبارەك جۈمە كۈنى ئىدى. بەزىلەر بۇ كۈننى جۈمە پەرز بولغان كۈن دەپ قارىشىدۇ، لېكىن بۇ خىل كۆزقاراشنىڭ كۈچلۈك پاكىتى بولمىغاچقا، ئۇستاز ۋەھبى زۇھەيلى ئۆزىنىڭ «ئىسلام دىنى قانۇنى ۋە پاكىتلىرى» دېگەن كىتابىدا دارۇقۇتنىنىڭ ئىبنى ئەبباستىن قىلغان رىۋايىتى بىلەن جۈمە نامزى پەيغەمبىرىمىز مەككىدىكى چېغىدىلا پەرز قىلىنغان دېگەن قاراشنى قوللىغان، بۇ خىل كۆزقاراشنىڭ زور دەرىجىدە ئاساسى بار.

4.جۈمە نامزىنىڭ شەرتلىرى

جۈمە نامزىغا ئادەتتىكى بەش ۋاق نامازغا قويۇلغان ئالتە شەرتتىن باشقا، يەنە بىرقانچە شەرتلەر قويۇلغان بولۇپ، بۇ شەرتلەر ئۇستىدە ئۆلىمالار ئوخشاش بولمىغان نۇقتىلاردىن تەتقىق قىلىپ، ئەقلىي ۋە نەقلىي دەلىل - پاكىتلارغا تايىنىش ئاساسىدا، "جۈمە" دېگەن سۆزنىڭ مۇشۇ كۈنگە قارىتا ئېيتىلىشىدىكى ئارقا كۆرۈنۈشىگە ھەمدە بۇ سۆزنىڭ لۇغەت ۋە ئىستىلاھ مەنىلىرىگە، شۇنىڭدەك جۈمە نامزى پەرز قىلىنىشىدىكى ئىلمىي ھېكمەتلەرگە تولۇق مۇۋاپىق بولۇشى ھەمدە جۈمە نامزىنىڭ تەلەپكە لايىق دۈرۈس ئادا قىلىنىشى ئۈچۈن بۇ شەرتلەر چوقۇم ھازىرلىنىشى كېرەك دەپ بېكىتكەن. بۇ ئۆلارنىڭ ساپ ئەقلىي ئىجتىھاتلىرىنىڭ نەتىجىسى بولۇپلا قالماي، بەلكى ئۆلار بۇ شەرتلەرنى بېكىتىشتىن بۇرۇن ھەربىر مەسىلە ئۈستىدە قاتتىق ئويلىنىپ، كۆچلۈك تايانچ بولالايدىغان نەقلىي دەلىل - پاكىتلار ئۈستىدە ئىنچىكىلىك بىلەن ئىزدەنگەن ۋە ئەستايىدىللىق بىلەن تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بارغان، شۇڭا بۇ كۆزقاراشلارغا ئالاھىدە ئىلمىي پوزىتسىيىدە بولۇشىمىز، ئۆزىمىزنىڭ ئاددىيغىنا مەلۇماتلىرىمىز بىلەن بەزى تەقۋادار ئۆلىمالىرىمىز ئۈستىدىن خاتا ھۆكۈملەرنى چىقىرىپ قويۇشتىن قاتتىق ساقلىنىشىمىز كېرەك.

جۈمە نامزىغا ئالاھىدە ئىككى تۈركۈم شەرت قويۇلغان بولۇپ، بۇنىڭ بىر تۈركۈمى جۈمە نامزى ئوقۇغۇچىلارغا قويۇلغان، يەنە بىر تۈركۈمى جۈمە نامزىنىڭ دۈرۈس ھالدا ئادا بولۇشىغا قويۇلغان.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

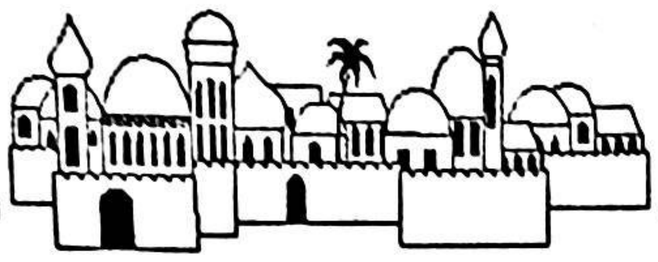

جۈمە نامىزىنى ئادا قىلغۇچىلارغا قويۇلغان شەرتلەر ئالتە بولۇپ، ئۇلار:

1)جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىدىغان كىشى ئەر كىشى بولۇشى كېرەك. جۈمە نامىزى ئاياللارغا پەرز ئەمەس. ئەگەر ئايال كىشىلەرنىڭ شارائىتى قۇلايلىق، جۈمە ئوقۇلىدىغان ئورۇندا ئاياللارغا خاس ئورۇن ئاجرىتىلغان ياكى جامائەتنىڭ بىر تەرىپىدە جۈمە ئوقۇۋېلىش ئىمكانىيىتى بولسا، جۈمە نامىزى ئوقۇسا بولىدۇ.

2)جۈمە نامىزى ئوقۇيدىغان كىشى ئەركىن كىشى بولۇشى كېرەك. قۇل ياكى قۇللۇق خاراكتېرىدە ياشاۋاتقان كىشىگە جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىش پەرز ئەمەس. ئەگەر بۇ خىلدىكى كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ قۇلايلىق شارائىتلىرى بولۇپ، جۈمە نامىزىنى ئادا قىلسا، نامىزى دۇرۇس بولىدۇ.

3)جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىدىغان كىشى ساغلام بەدەن بولۇشى كېرەك. جۈمە نامىزى كېسەلچان، ئاجىز، قارىغۇ دېگەندەك جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىشقا شارائىتى يار بەرمەيدىغان كىشىلەرگە پەرز ئەمەس. ئەگەر ئۇلاردىن جۈمە نامىزىغا بارسا كېسىلىگە ئەكس تەسىر بەرمەيدىغان، بېرىشقا قۇلايلىق شارائىتلىرى بار كىشىلەر جۈمە نامىزىغا بارسا، نامىزى دۇرۇس بولىدۇ، بۇ ئۇنىڭ ئۆچۈن ياخشى.

4)جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىدىغان كىشى جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان يۇرتتا مۇقىم تۇرىدىغان كىشى بولۇشى كېرەك. ئەگەر مۇساپىر بولسا، شۇ يۇرتتا 15 كۈندىن ئارتۇق ئىقامەت(تۇرۇش)نى نىيەت قىلغان بولۇشى كېرەك. ئەگەر ئىقامەتنى نىيەت قىلمىغان، 89 كىلومېتىردىن ئوشۇق مۇساپىدىكى يولنى ماڭغان مۇساپىر كىشى بولسا، ئۇنىڭغا جۈمە نامىزىنى چوقۇم ئادا قىلىش پەرز ئەمەس، ئەگەر شارائىتى يار بېرىپ جۈمە نامىزىنى ئوقۇۋېلىش ئىمكانىيىتى بولسا، جۈمە نامىزى ئوقۇسا، ئوقۇغان نامىزى دۇرۇس بولىدۇ.

ھەنەفىيلەرنىڭ قارىشىچە، مۇساپىر كىشى بارغان ئورۇندا ئىقامەتنى نىيەت قىلسۇن ياكى نىيەت قىلمىسۇن، ئۇ جۈمە نامىزىنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن جامائەتنىڭ ئەڭ ئاز سان چەكلىمىسىگە قويۇلغان سان دائىرىسىگە كىرەلەيدۇ، شۇڭا، ئۇ ھەنەفىيلەرنىڭ قارىشىچە جامائەتتىكى ئۈچ كىشىنىڭ بىرسى بولالايدۇ.

5)جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىدىغان كىشى بالاغەتكە يەتكەن بولۇشى كېرەك. جۈمە نامىزى كىچىك، سەبىي بالىلارغا پەرز ئەمەس.

ئۆلىمالار ئۆزلىرى ئوتتۇرىغا قويغان يۇقىرىقى تۆت شەرتكە پەيغەمبىرىمىزنىڭ: "جۈمە نامىزى ھەربىر مۇسۇلمان كىشىگە جامائەت بىلەن ئادا قىلىش ۋاجىپ، پەقەت تۆت خىلدىكى كىشىلەر بۇنىڭ سىرتىدا، ئۇلار: باشقىلارنىڭ ئىگىدارلىقىدىكى قۇل، ئايال كىشى، كىچىك بالا، كېسەل كىشى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت" دېگەن ھەدىسنى دەلىل كەلتۈرگەن.

6)جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىدىغان كىشىنىڭ ئەقلى ـ ھوشى جايىدا بولۇشى

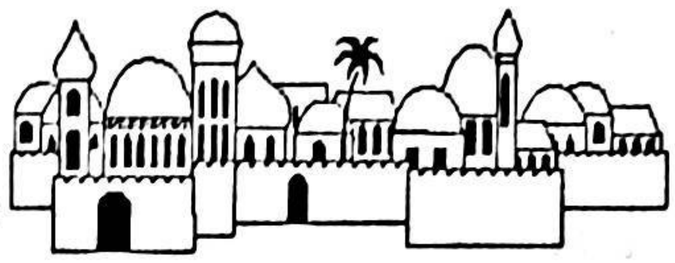

كېرەك. مەجنۇن، ساراڭلارغا جۇمە نامزىنى ئوقۇش پەرز ئەمەس.

ھەنەفىيلار يەنە جۇمە نامزىنىڭ تەلەپكە لايىق ھالدا دۇرۇس ئادا بولۇشى ئۈچۈن ئالتە شەرتنى ئوتتۇرىغا قويغان:

1) ھەنەفىيلەرنىڭ قارىشىچە، جۇمە نامزى تەلەپكە لايىق دۇرۇس ئادا قىلىنىشى ئۈچۈن، جۇمە ئوقۇلىدىغان ئورۇن مسسر(چوڭراق يۇرت ياكى ئاۋات جاي) بولۇشى كېرەك. ئۆلىمالار مسسر دەپ ئاتالغان چوڭراق يۇرتنىڭ دائىرىسى، دەرىجىسى، تەبىرى مەسىلىلىرىدە ئوخشاش بولمىغان كۆزقاراشلاردا بولغان. ئىمام ئەبۇ ھەنىفە(ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن)نىڭ ئېيتىشىچە، "مسسر" دېگەن نامغا چۈشىدىغان چوڭراق يۇرت دېگىنىمىز شەرىئەت ئەھكاملىرى ئەمەلىي ئىجرا قىلىنمىغان بولسىمۇ، لېكىن شۇ ئەھكاملارنى ئىجرا قىلالايدىغان قازى، مۇفتىلىرى بار ئورۇننى كۆرسىتىدۇ. ئەمما ئىمام مۇھەممەد بىلەن ئىمام ئەبۇ يۈسۈف(ئاللاھ تائالا ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن)لارنىڭ بەرگەن تەبىرىدە، "مسسر" دېگەن بىر يۇرت بولۇپ، ئۇ يۇرتتىكى جۇمە نامزى ئوقۇش گەدىنىگە چۈشكەن بارلىق جامائەتلەر شۇ يۇرتنىڭ ئەڭ چوڭ جامە مەسچىتىگە يىغىلىسا سىغىشماي قالىدىغان دەرىجىدىكى يۇرتتىن ئىبارەت. يەنە بەزىلەر "مسسر" دېگەن بۇ ئاتالغۇغا بىرقانچە خىل ئوخشاش بولمىغان تەبىرلەرنى بەرگەن. لېكىن بۇ تەبىرلەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ مۇۋاپىق دەپ قارالغىنى يۇقىرىدىكى ئىككى خىل چۈشەنچە بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە ئىمام مۇھەممەد بىلەن ئىمام ئەبۇ يۈسۈف(ئاللاھ تائالا ئۇلاردىن رازى بولسۇن)نىڭ بەرگەن تەبىرى كۆپىنچە ئۆلىمالارنىڭ قارشىدا مەقبۇل بولغان ھەمدە ئالدىنقى تەبىرگە تايىنىۋېلىپ، بەزى كىشىلەرنىڭ جۇمە نامزىنى ئوقۇماي قېلىشىدىن ساقلىنىش ئېھتىياتى بىلەن كۆپ ھاللاردا كېيىنكى تەبىر بىلەن پەتۋا بېرىلگەن.

ھەنەفىيلەر جۇمە نامزى ئوقۇلىدىغان ئورۇن مسسر بولۇشى كېرەك دەپ قويغان بۇ شەرتكە پەيغەمبىرىمىزنىڭ: "جۇمە نامزى ۋە تەشرىق كۈنلىرىدىكى تەكبىرلەر پەقەت چوڭ مسسردىلا ئوقۇلىدۇ"دېگەن ھەدىسىنى ھەمدە ئەبۇ شەيبەنىڭ ئوغلى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان: "جۇمە نامزى، تەشرىق كۈنلىرىدىكى تەكبىرلەر، روزا ھېيت نامزى، قۇربان ھېيت نامزى قاتارلىقلار پەقەت چوڭ بىر يۇرتتا ياكى چوڭ بىر شەھەردە ئوقۇلىدۇ"دېگەن ھەدىسنى دەلىل قىلغان.

2)ھەنەفىيلەرنىڭ قارىشىدا، جۇمە نامزىغا ئىمام بولىدىغان كىشى سۇلتان(يۇرت باشلىقى) ياكى سۇلتان ئىجازەت بەرگەن ئالاھىدە نوپۇزلۇق كىشى بولۇشى كېرەك. چۈنكى مۇشۇنداق چوڭ، كەڭ كۆلەملىك دىنىي يىغىلىشقا ھەرقايسى جايلاردىن كەلگەن ئالىم ـ ئۆلىمالار، ئىمام ـ خاتىپلار ناھايىتى زور دەرىجىدە كۆپلەپ قاتنىشىدۇ. بۇ كەڭ كۆلەملىك زور دىنىي يىغىلىشتىكى جامائەتنىڭ ھەر خىل كىشىلەردىن تەركىب تاپقانلىقى، ئۇلارنىڭ سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى ـ تۆۋەنلىكى،

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

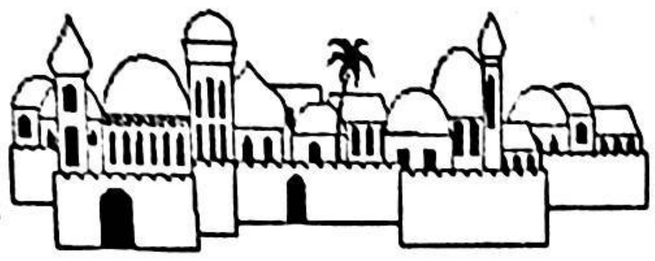

تونۇشلىرىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىدەك ئالاھىدە ئېھتىياجى زور سەلتەنەتلىك، ئىقتىدارلىق، يۇقىرى سەۋىيىلىك بىر شەخسى كەڭ دىنىي ئىجتىمائىي بىلىملىرى بىلەن جامائەتكە خۇتبە سۆزلىشى، قايىل قىلارلىق ۋەز-نەسىھەت قىلىشى، ئۇلارغا داغ-دۇغا بىلەن يېتەكچىلىك قىلىپ، جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ بېرىشى ناھايىتى زۆرۈر. يەنە بىر تەرەپتىن جۈمە نامىزىدەك مۇشۇنداق داغ-دۇغلىق ئۆتكۈزۈلىدىغان پائالىيەتكە ئالاھىدە بىر شەخسنىڭ يېتەكچىلىك قىلىشى بولمىسا، ئوخشاش بولمىغان كۆزقاراشتىكى ھەر خىل كىشىلەردىن تەركىب تاپقان جامائەت ئىمامنى تەيىنلەشتە بىردەك كۆزقاراشتا بولماي، ئىختىلاپ كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن. شۇڭا ھەنەفىيلەر بىر يۇرت ئىچىدىكى ھەپتىلىك چوڭ پائالىيەتكە ئالاھىدە نوپۇزلۇق كىشىلەرنىڭ يېتەكچىلىك قىلىشى كېرەكلىكىنى بېكىتىپ، بۇنىڭغا ئۆلىمالار مەرفۇئىلۇق(بۇنى رەسۇلۇللاھ دېگەن بولۇشى مۇمكىن دېگەن ئىشەنچ) دەرىجىسىگە كۆتۈرگەن بىر ھەدىسنى يەنى "تۆت ئىش يۇرت باشلىقلىرىغا تاپشۇرۇلىدۇ، ئۇلار: ئولجا تەقسىم قىلىش، ھۆكۈملەرنى ئىجرا قىلىش، زاكات مالى ئېلىش، جۈمە نامىزى ئوقۇش ئىشلىرىدىن ئىبارەت"دېگەن ھەدىسنى دەلىل قىلغان. شۇڭا بۇ ھەدىستىن ئىمام سۇلتان بولۇشى ياكى ئۇنىڭ مۇئاۋىنى بولۇشى، ئەگەر ئۇلار ئىمام بولمىسا، سالاھىيىتى توشىدىغان كىشىلەرگە ئوچۇق-ئاشكارا ئىجازەت بېرىشى كېرەك، دېگەن ئۇقۇم ھاسىل بولىدۇ.

3)ھەنەفىيلەرنىڭ قارىشىچە، جۈمە نامىزىنىڭ تەلەپكە لايىق دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن جۈمە ئوقۇلىدىغان ئورۇن جۈمە گەدىنىگە چۈشكەن بارلىق مۇسۇلمانلارغا ئوچۇق بولۇشى كېرەك. كىشىلەرنىڭ يىغىلىشىغا توسقۇنلۇق قىلىدىغان سەۋەبسىز ئىشلار بولماسلىقى كېرەك. شۇڭا ئىمام ئاخۇنۇم چوڭ بىر قورۇنىڭ ئىچىدە دەرۋازىسىنى تاقۇۋېلىپ، ئائىلە تاۋابئاتلىرىنى، خىزمەتچىلىرىنى يىغىپ جۈمە نامىزى ئوقۇسا، ئوقۇغان نامىزى دۇرۇس ئەمەس دېيىلىدۇ. ئەگەر جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان جامە مەسچىتنىڭ ئىشكى ئەركىن قويۇۋېتىلگەندە، مەسچىت ئىچىدىكى جامائەتكە كۆتۈلمىگەن ۋەقەلەر كېلىپ چىقىش ئېھتىماللىقى بولسا، ئۇنىڭغا مۇۋاپىق تەدبىر قوللانسا بولىدۇ.

4) ھەنەفىيلەرنىڭ قارىشىچە، جۈمە نامىزىنىڭ تەلەپكە لايىق دۇرۇس ئادا قىلىنىشى ئۈچۈن جامائەت بولۇشى كېرەك. بۇ شەرتنى بارلىق ئۆلىمالار ئوتتۇرىغا قويغان، لېكىن ئۇلارمۇ بۇ جامائەتنىڭ سانى قانچىگە يەتكەندە توشىدۇ؟ دېگەن مەسىلىدە ئوخشاش بولمىغان قاراشلاردا بولغان.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە(ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن)نىڭ قارىشىدا، ئىمامدىن باشقا ئۈچ كىشى بولۇشى كېرەك. چۈنكى جامائەتنىڭ لۇغەت مەنىسى "كۆپچىلىك" دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۇرىدۇ، ھەرقانداق بىر ئىسىمنىڭ كۆپلۈكى

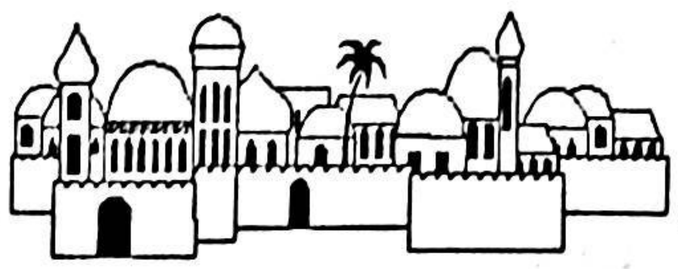

ئۇنىڭ سانى ئۇچكە يەتكەندە توشىدۇ. ئىمام مۇھەممەد بىلەن ئىمام ئەبۇ يۈسۇف(ئاللاھ تائالا ئۇلاردىن رازى بولسۇن)نىڭ قارىشىچە، ئىمام بىلەن قوشۇلۇپ ئۇچ كىشى بولسا جامائەتنىڭ سانى توشىدۇ دېيىلگەن. مەيلى ئىمامدىن باشقا ئۇچ كىشى بولسۇن، ياكى ئىمام بىلەن قوشۇلۇپ ئۇچ كىشى بولسۇن، بارلىق ھەنەفىيلەر بۇ ئۇچ سانىنى ئۆزرەسى بار كىسەلچان، قۇل ياكى مۇساپىرلارنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن توشقۇزسىمۇ جۇمەنىڭ دۇرۇس ئادا بولۇشىغا قويۇلغان جامائەتنىڭ شەرتى توشىدۇ، دەپ قارايدۇ.

5)جۇمە نامزىنىڭ تەلەپكە لايىق دۇرۇس بولۇشى ئۇچۇن بۇ نامازئۆز ۋاقتىدا ئادا قىلىنىشى كېرەك. ھەنەفىيلارنىڭ قارىشىدا جۇمە نامزىنىڭ ۋاقتى پېشىن ۋاقتى بولۇپ، ئۇلار بۇنىڭغا سەلمە ئىبنى ئەكۋەنىڭ:"بىز رەسۇلۇللاھ بىلەن كۇن قايرىلغاندا جۇمە نامزى ئوقۇيدىغان" دېگەن رىۋايىتى بىلەن ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ:"رەسۇلۇللاھ كۇن قايرىلغان ۋاقىتتا جۇمە نامزى ئوقۇيدىغان" دېگەن ھەدىسىنى دەلىل كەلتۇرگەن ھەمدە بۇ كۆزقاراشنى شافئىلار بىرەك قوللىغان.

جۇمە نامزىنىڭ ۋاقتى مەسلىسىدە يەنە بەزى مەزھەپلەرنىڭ باشقىچە كۆزقاراشلىرى بولسىمۇ، لېكىن ھازىر ئىسلام دۇنياسىدا ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا جۇمە نامزى پېشىن ۋاقتىدا ئوقۇلۇپ كېلىۋاتىدۇ.

6)ھەنەفىيلەرنىڭ قارىشىدا، جۇمە نامزىنىڭ تەلەپكە لايىق دۇرۇس ئادا بولۇشى ئۇچۇن جۇمە نامزىنىڭ خۇتبىسى(نۇتۇق)نى سۆزلەش كېرەك.

جۇمە كۇنىدە جۇمە نامزىدىن بۇرۇن خۇتبە سۆزلەش بارلىق مۇسۇلمانلار ئاممىسغا قىلىنىدىغان كەڭ دائىرىدىكى ھەپتىلىك تەلىم ـ تەربىيە بولۇپ، بۇ جۇمە نامزىنىڭ تەلەپكە لايىق دۇرۇس ئادا قىلىنىشى ئۇچۇن ھازىرلىنىشقا تېگىشلىك شەرتلەرنىڭ بىرى. ئاللاھ تائالا بىزگە «قۇرئان كەرىم»دە جۇمە خۇتبىسىنى ئاڭلاشنىڭ جۇمە نامزىنىڭ بىر تەركىبى قىسمى ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ئۇنى ئاڭلاش جۇمە نامزى ئوقۇغۇچىلار ئۇچۇن ۋاجىپ ئىش ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە جاكارلاپ مۇنداق دېگەن:

ئى مۆمىنلەر! جۇمە كۇنى جۇمە نامزىغا ئەزان ئېيتىلسا ئاللاھنى ياد ئېتىشكە ئالدىراپ بېرىڭلار.

ـــــسۇرە«جۇمۇئە» (62 ـ سۇرە) 9 ـ ئايەت

بەزى ئۆلىمالار بۇ ئايەتتىكى "ئاللاھنى ياد ئېتىشكە" دېگەن سۆزنى "جۇمە نامزىنىڭ خۇتبىسىنى ئاڭلاشقا ۋە جۇمە نامزىنى ئادا قىلىشقا" دەپ تەپسىر قىلغان. بۇ خىل تەپسىرنى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بىلەن ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان: "جۇمە نامزى ئۇنىڭدىن بۇرۇن خۇتبە كەلگەنلىكى ئۇچۇن قىسقا بولغان"دېگەن ھەدىس بۇنى قۇۋۋەتلەيدۇ. ئۇنىڭ

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

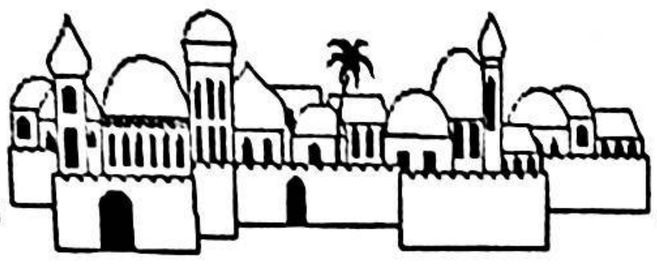

ئۈستىگە پەيغەمبىرىمىز ئۆمرىدە بىر قېتىممۇ خۇتبە ئوقۇمايا تۇرۇپ جۈمە نامىزى ئوقۇپ باققان ئەمەس. شۇڭا بارلىق ئۆلىمالار جۈمە نامىزىنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن چوقۇم نامازدىن بۇرۇن خۇتبە ئوقۇلۇشى شەرت دەپ بىرەك قاراشقا كەلگەن.

ھەنەفىيلەرنىڭ قارىشىدا جۈمە خۇتبىسىنىڭ بىر رۇكنى بولۇپ، ئۇ ھەمدۇسانا، دۇرۇت ـ سالاملارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان زىكرىلەردىن ئىبارەت. ئەمما خۇتبىنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن قويۇلغان شەرتلىرى ئالتە بولۇپ، ئۇلار:

خۇتبە نامازدىن بۇرۇن بولۇشى؛ خۇتبە ئوقۇش نىيەت قىلىنىشى؛ خۇتبە ئۆز ۋاقتىدا سۆزلىنىشى؛ خۇتبە سۆزلىگەندە ئەك ئاز دېگەندە جۈمە نامزى گەدىنىگە پەرز بولغان كىشىدىن بىرسى بولۇشى؛ خۇتبە سۆزلەش جەريانىدا ئارىلىق ئۇزۇپ قويۇلماسلىقى؛ خۇتبە جامائەت ئاڭلىغۇدەك ھالدا جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن سۆزلىنىشى كېرەك.

جۈمە خۇتبىسىنىڭ بىرقانچە سۈننەتلىرى بولۇپ، بۇ سۈننەتلەرنىڭ بىر قىسمى خۇتبە ئوقۇيدىغان ئىمامغا مۇناسىۋەتلىك، يەنە بىر قىسمى ئوقۇلىدىغان خۇتبىگە مۇناسىۋەتلىك. بۇ سۈننەتلەر:

خۇتبە سۆزلەيدىغان كىشى تاھارەت بىلەن بولۇشى؛ خۇتبە سۆزلەشتىن بۇرۇن مۇنبەردە ئولتۇرۇشى؛ خۇتبىنى ئۆرە تۇرۇپ سۆزلىشى؛ خۇتبە سۆزلىگەندە ھاسىغا ياكى بىرەر تاياقچىغا تايىنىۋېلىشى؛ خۇتبىنى جامائەتكە يۈزمۈيۈز تۇرۇپ سۆزلىشى؛ ئىككى خۇتبە ئارىلىقىدا بىرئاز ۋاقىت ئولتۇرۇشى؛ بىرىنچى خۇتبىدە "ئەئۇزۇ"نى ئىچكى ئاۋازدا باشلاپ، ئۈنىگىدىن كېيىن جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن ھەمدۇسانا، دۇرۇت ـ سالاملارنى، ئايەت ـ ھەدىسلەرنى، جامائەتكە قىلىدىغان ۋەز ـ نەسىھەتلەرنى ئوقۇشى؛ ئىككىنچى خۇتبىنى جاراڭلىق ئاۋازدا ھەمدۇسانا، دۇرۇت ـ سالاملار بىلەن باشلاپ، ئاخىردا بارلىق ئەر ـ ئايال مۇسۇلمانلار ئۈچۈن دۇئا قىلىشى كېرەك.

بۇ خۇتبىنىڭ جۈمە نامزىنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن شەرت ئىكەنلىكىدە بارلىق ئۆلىمالار ئوخشاش قاراشتا. شۇڭا بۇ يەردە خۇتبىنىڭ رۇكنى، شەرتى، سۈننىتى دېگەن مەسىلىلەردە باشقا ئۆلىمالارنىڭ كۆزقاراشلىرىنى تەپسىلىي بايان قىلمايمىز. بۇنىڭ ئىچىدە بىز ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشىمىز كېرەك بولغىنى، جۈمەنىڭ خۇتبىسىنى چوقۇم ئەرەب تىلىدا ئوقۇش كېرەكمۇ ياكى جۈمە ئوقۇيدىغان جامائەت چۈشىنىدىغان بىر تىلدا سۆزلەش كېرەكمۇ؟ دېگەن مەسىلە. بۇ مەسىلىگە ھەنەفىيلەر ناھايىتى قىسقىلا جاۋاب بەرگەن بولۇپ: خۇتبە ئوقۇيدىغان ئىمام خۇتبە ئوقۇلىدىغان ئورۇندىكى جامائەتنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا قاراپ، ئۇلارنىڭ شارائىتى قايسى تىلدا خۇتبە سۆزلەشنى تەقەززا قىلسا، شۇ تىلدا سۆزلىسە بولىدۇ. ھەنەفىيلەر بۇ كۆزقارىشىغا سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ: "بىز

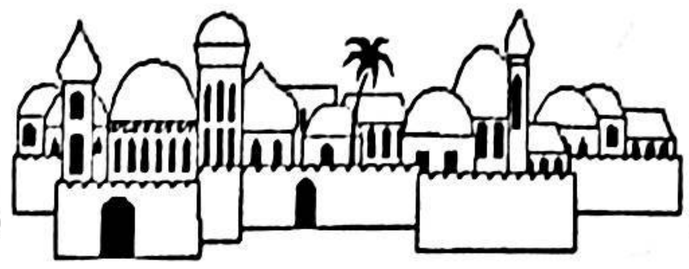

پەيغەمبەرلەر جامائەسى، كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ چۈشىنىش ئىقتىدارىغا قاراپ خىتاب قىلمىز" دېگەن ھەدىسنى دەلىل كەلتۈرگەن. بۇ ھەدىسنىڭ روھى مەنىسىدىن خۇتبە سۆزلىگەندىمۇ خۇتبە ئاڭلايدىغان جامائەتنىڭ چۈشىنىش ئەھۋالىغا قاراپ سۆزلەيدىغان تىلنى تاللىۋېلىش، كىشىلەر چۈشىنەلەيدىغان تىلدا خۇتبە سۆزلەش كېرەكلىكى چىقىپ تۇرىدۇ.

5.جۈمە نامىزى ۋە پېشىن نامىزى

ئۆلىمالار جۈمە نامىزىنىڭ پەرز قىلىنىشىدىكى روھىي ماھىيەتكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، جۈمە نامىزىنىڭ تەلەپكە لايىق ئادا قىلىنىشى ھەم دۇرۇس بولۇشىغا يۇقىرىقى شەرتلەرنىڭ چوقۇم ھازىرلىنىشى كېرەكلىكىنى ئېيتىدۇ ھەمدە بۇ شەرتلەر ھازىرلانمايۋاتقان ئۇقۇلغان جۈمە نامىزىدىن كېيىن پېشىن نامىزى ئۇقۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. يەنى ھەنەفىيلەر ئۆزلىرى ئوتتۇرىغا قويغان جۈمە نامىزىنىڭ دۇرۇس بولۇشىدىكى ئالتە شەرتنىڭ بىرەرسىنىڭ توشقان ياكى توشمىغانلىقىغا تولۇق ئىشەنچ قىلالمايدىغان بىر خىل شەك ھالىتى بولۇپ قالسا، ئۇ ۋاقىتدا جۈمە نامىزىدىن كېيىن ئېھتىياتەن پېشىن نامىزى ئوقۇش كېرەك دەپ قارايدۇ.

بۇ فىقھى مەسىلىلەردە ئېھتىياتى ھۆكۈم دەپ قارىلىدۇ. بۇنداق ھۆكۈملەر كىشىلەرنى ھەر خىل شەكلەردىن، بىر ئىشنى قىلىپ قويۇپ بولدىمىكىن - بولمىدىمىكىن دېگەن گۇمان، ئارىسالدىلاردىن خالىي قىلىدۇ ھەمدە تەپەككۇر قىلىشى پەقەت بەش سەزگۈ ئەزاسىغىلا تايىنىدىغان، ئىنسانلارچە كىچىك ئەقلى بىلەنلا بىر تەرەپلىمىلىك ھۆكۈملەرنى چىقىرىپ قويىدىغان كىشىلەرنى ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدىكى چوڭ جاۋابكارلىقلاردىن خالاس قىلىدۇ.

خۇلاسە

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە جامائەتنىڭ سانى، جۈمە نامىزى ئوقۇيدىغان كىشىلەر، جۈمە ئوقۇلىدىغان مەسچىت مەسىلىسىدە باشقا ئۆلىمالاردەك ئالاھىدە شەرتلەرنى قويمىغان بولسىمۇ، لېكىن شۇ ئۇچ مەسىلىدىكى باشقا ئۆلىمالار ئوتتۇرىغا قويغان شەرتلەرنىڭ تولۇق ھازىرلىنىشىغا قۇلايلىق شارائىت ھازىرلاپ بېرەلەيدىغان ئالاھىدە ئۇچ تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇلار:

1)جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان ئورۇن چوقۇم بىز چۈشەندۈرۈپ ئۆتكەن تەبىردىكى چوڭ، ئاۋات بىر يۇرت بولۇشى كېرەك. بۇنىڭدىن بىر يۇرتقا تەۋە مەھەللە - كەنتلەردىكى كىشىلەرنىڭ ئىمكانقەدەر شۇ يۇرتنىڭ مەركىزىگە يىغىلىشى كېرەك دېگەن ئۇقۇم ھاسىل بولىدۇ.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

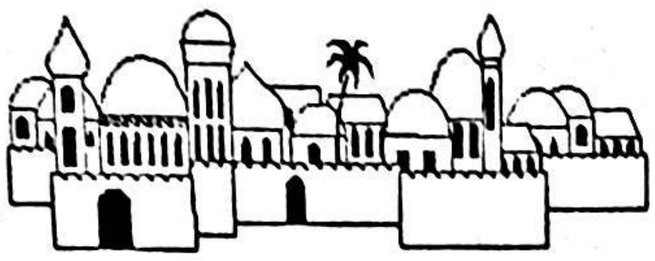

2)جۈمە نامىزىغا سۇلتان(يۇرت باشلىقى) ئىمام بولۇشى ياكى سۇلتان ئىجازەت بەرگەن كىشى ئىمام بولۇشى كېرەك. بۇ شەرتتىن بىر يۇرتتا ئالاھىدە بىر چوڭ دىنىي پائالىيەت بولىدىغانلىقىنى، بۇ پائالىيەتنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ئىمكانقەدەر بىرلا جايغا يىغىلىپ، ئۇنى شۇ يۇرتنىڭ باشلىقى باشقۇرۇشى كېرەكلىكىنى، ئەگەر ئورۇن كىچىك بولۇپ بىر جايغا يىغىلىش ئىمكانىيىتى بولمىسا، يۇرت باشلىقىنىڭ بىرقانچە ئورۇندا جۈمە نامىزى ئوقۇشقا ئىجازەت بېرىشى ھەمدە ئىمامىلارنى بېكىتىپ بېرىشى كېرەكلىكىنى چۈشىنۈۋالىمىز.

3)جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان ئورۇن جۈمە نامىزى ئوقۇيدىغان كىشىلەرگە ئوچۇق بولۇشى كېرەك. بۇ شەرتتىن بىر يۇرت ئىچىدىكى كىشىلەرنىڭ جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان ئورۇنغا يىغىلىشى ئۈچۈن يول ئوچۇق بولۇشى كېرەك ئىكەنلىكىنى، بۇنداق بولمىسا، جۈمە نامىزىنىڭ پەرز قىلىنىشىدىكى ھەقىقىي مەقسەت ئەمەلگە ئاشمايدىغانلىقىنى چۈشىنۈۋالىمىز.

ئەگەر سەلەفى ئۆلىمالىرىمىز ئۆز ۋاقتىدا جۈمە نامىزى مەسىلىسىدە مۇشۇنداق تىرىشچانلىقلارنى قىلمىغاي، ھازىرقى زامانداشلىرىمىزغا ئوخشاش ئالدىراپ ـ تېنەپىلا ھۆكۈم چىقىرىپ قويغان بولسا ئىدى، بۈگۈنكى كۈندە مۇسۇلمانلارنىڭ ھەر ھەپتىدە بىر كېلىدىغان ھەپتىلىك ئۇلۇغ بايرىمنى يوقىتىپ قويۇشى تۇرغان گەپ ئىدى، ھەتتا گەدىنىمىزگە پەرز بولغان جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆيلەردە ئوقۇپ ئولتۇرغان بولۇشىمىز مۇمكىنىدى.

دېمەك، بۈرۈنقى ئۆلىمالىرىمىزنىڭ ھەربىر مەسىلىگە چىقارغان ھۆكمى ياكى قويغان شەرتى ئۇلارنىڭ ئۆمرىنىڭ كۆپ قىسمىنى مۇشۇ مەسىلىلەر ئۈستىدە ئويلىنىش، تەپەككۇر قىلىش، تەھلىل قىلىش، ئىستىنبات قىلىش(ئايەت، ھەدىسلەردىن ھۆكۈملەرنى چىقىرىش) ئىشلىرى بىلەن ئۆتكۈزۈپ ياشىغان ئىلمىي ھاياتىنىڭ قىممەتلىك نەتىجىسى. ئۇلار ئىسلام دىنى بىلىملىرىنى ئۆگىنىش، ئۆگىتىش، تەرەققىي قىلدۇرۇش يولىدا بارلىق كۈچىنى سەرپ قىلىپ، ئىسلام دىنىمىز ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشتى(پەرۋەردىگارىمىز ئۇلاردىن رازى بولسۇن).